

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Демографія

(назва навчальної дисципліни)

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення поточного контролю
з навчальної дисципліни
підготовки докторів філософії**

зі спеціальності

(шифр і назва спеціальності)

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

кафедрою Управління персоналом та економіки праці, протокол ...№....
від..... (до 25.04.2016)

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Поточний контроль успішності навчання здобувачів з дисципліни «Демографія» та рівня сформованості у них компетентностей, які підтримуються даною навчальною дисципліною, здійснюється у таких формах:

- поточні теоретичні експрес-опитування;
- виконання практичних завдань;
- виконання завдань для самостійної роботи.

Поточний контроль успішності навчання у формі теоретичних експрес-опитувань здійснюється на кожній лекції, в усній формі.

Поточний контроль успішності навчання у формі виконання практичних завдань здійснюється на кожному практичному завданні, в письмовій формі. Типовий приклад практичного завдання наведено у розділі «Завдання для поточного контролю успішності навчання».

Поточний контроль успішності навчання у формі завдань для самостійної роботи здійснюється на кожній лекції та практичному занятті, в усній формі.

Зазначені форми і засоби поточного контролю успішності навчання здобувачів з навчальної дисципліни «Демографія» спрямовані на стимулювання систематичної поточної навчальної та самостійної роботи тих, хто навчається, підвищення об'єктивності оцінювання їхніх знань, запровадження здорової конкуренції між здобувачами у навчанні, виявлення і розвитку їхніх творчих і дослідницьких здібностей.

Мінімально можлива кількість балів за поточний контроль упродовж семестру – 35 балів, максимально можлива кількість – 60 балів.

Результати всіх форм поточного контролю є невід'ємними складовими **критеріїв підсумкового оцінювання знань здобувачів**, наведених у відповідному розділі навчально-методичного забезпечення дисципліни «Демографія».

2. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

2.1. Типові завдання для поточного контролю за формами.

2.1.1 Типові завдання для експрес-опитування за темами лекційних занять для поточного контролю:

Тема 1. Предмет, завдання і методи демографії

1. В якому році виникла наука демографія?
2. Визначте предмет демографії.
3. Визначте основні завдання демографії.
4. Визначте сутність демографічної статистики як складової загальної науки народонаселення.
5. Визначте сутність економічної демографії як складової загальної науки народонаселення.

Тема 2. Джерела інформації про населення і демографічні процеси

1. Визначте основні джерела інформації в демографії.
2. З якою періодичністю проводиться перепис населення.
3. Дайте визначення поняття "програма переписи населення".
4. Визначте основні нормативні документи, які регулюють перепис населення в Україні.
5. Дайте визначення поняття "наявне населення".
6. Дайте визначення поняття "юридичне населення".
7. З якою метою проводиться поточний статистичний облік подій природного руху населення?
8. Визначте сутність та значення поточних реєстрів населення.
9. Визначте сутність та значення спеціальних демографічних досліджень.

Тема 3. Чисельність та структура населення

1. Дайте визначення поняття "населення".
2. Визначте кількість населення у світі на даний момент часу.
3. Обґрунтуйте основні тенденції щодо кількості населення в Україні та світі.
4. Визначте сутність та значення структури населення за статтю.
5. Які чинники впливають на формування статевої структури населення?
6. Визначте сутність та значення структури населення за віком.
7. Обґрунтуйте сутність та значення статево-вікових пірамід.
8. Який тип відтворення населення існує в Україні?
9. Визначте сутність процесу демографічного старіння населення.
10. Дайте визначення поняття "розлучення".
11. Обґрунтуйте сутність та значення методу умовного покоління.
12. Визначте позитивні та негативні наслідки методів реального та умовного поколінь.
13. Визначте основні соціальні функції сім'ї.

Тема 4. Природний рух населення та його показники

1. Дайте визначення поняття "природний рух населення".
2. Визначте основні спеціальні коефіцієнти народжуваності.
3. Обґрунтуйте сучасні тенденції природного руху населення в світі.
4. Обґрунтуйте сутність та зміст ендогенних та екзогенних факторів.
5. Обґрунтуйте тенденції природного руху сільського населення в Україні на даний момент часу.
6. Обґрунтуйте тенденції щодо кількості померлих дітей віком до одного року за окремими причинами смерті в Україні на даний момент часу.

Тема 5. Механічний рух населення та його показники

1. Дайте визначення поняття "механічний рух населення".
2. За якими ознаками класифікується механічний рух населення.
3. Обґрунтуйте тенденції щодо міграції сільського населення в Україні на даний момент часу.
4. Обґрунтуйте основні концептуальні підходи до проблем міграції.
5. Визначте основні абсолютні показники міграції населення.
6. Визначте основні відносні показники міграції.
7. Обґрунтуйте тенденції щодо міграції населення у світі на даний момент часу.

Тема 6. Відтворення населення та його показники

1. Дайте визначення поняття "відтворення населення".
2. Визначте основні типи відтворення населення.
3. Визначте основні групи показників за допомогою яких оцінюється відтворення населення.
4. Яким чином проводиться оцінка відтворення населення?
5. Визначте ефективність відтворення населення в Україні на даний момент часу.

Тема 7. Демографічне прогнозування

1. Дайте визначення поняття "демографічне прогнозування".
2. Від яких факторів залежить достовірність демографічних прогнозів?
3. Обґрунтуйте процеси розроблення державних програм щодо соціального забезпечення населення в Україні.
4. Обґрунтуйте демографічний прогноз для України до 2050 року.

Тема 8. Демографічна політика

1. Дайте визначення поняття "демографічна політика".
2. Хто виступає суб'єктами демографічної політики?
3. Обґрунтуйте основні напрямки демографічної політики.
4. Обґрунтуйте сутність, значення та принципи концепції людського розвитку.

2.1.2. Типові практичні завдання для поточного контролю:

Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти та основні категорії демографії

Тема 1. Предмет, завдання і методи демографії.

Практичне заняття з формування програми перепису населення та апробування її на конкретній цільовій групі населення.

Мета – оволодіти практичними навичками проведення мікро-перепису населення.

Сформувати програма перепису населення та апробувати її у місцевості де мешкає здобувач.

Тема 2. Джерела інформації про населення і демографічні процеси

Практичне заняття з визначення коефіцієнта демографічного навантаження.

Мета – оволодіти практичними навичками визначення демографічного навантаження груп непрацездатного населення на працездатне населення.

Чисельність населення працездатного віку складає 30 000 осіб, чисельність дітей – 12 000 осіб, чисельність осіб старшого віку – 15 000 осіб. Визначте показники демографічного навантаження. Дайте пояснення. Обґрунтуйте відповідь.

Тема 3. Чисельність та структура населення

Практичне заняття з визначення показників росту, приросту та коефіцієнту приросту населення.

Мета – оволодіння практичними навичками визначення показників росту, приросту та коефіцієнта приросту населення.

1. Загальний приріст населення за рік склав 2 000 осіб. Чисельність на початок року склала 100 000 осіб. Визначте коефіцієнти: приросту населення, показники росту та приросту населення за рік. Дайте пояснення. Обґрунтуйте відповідь.

Тема 4. Природний рух населення та його показники

Практичне заняття з визначення показників природного руху населення.

Мета – оволодіння практичними навичками щодо розрахунку коефіцієнтів народження, смертності, шлюбності, розлучення, мертвонародження та природного руху населення.

1. Визначте показники природного руху населення, якщо чисельність населення на початок року складає 200 000 осіб, чисельність народжених – 20 000 осіб, чисельність померлих – 12 000 осіб. Дайте пояснення. Обґрунтуйте відповідь.

2. Визначте показники природного руху населення, якщо чисельність населення на початок року складає 400 000 осіб, чисельність шлюбів – 2 000 осіб, чисельність розлучень – 1 200 осіб. Дайте пояснення. Обґрунтуйте відповідь.

Тема 5. Механічний рух населення та його показники

Практичне заняття з визначення показників механічного руху населення.

Мета – оволодіння практичними навичками щодо розрахунку коефіцієнтів прибуття, вибуття та механічного руху населення.

1. Середньорічна чисельність населення складає 5 000 осіб, чисельність прибулих за рік – 300 осіб, чисельність населення, що виїхало за межі міста, – 400 осіб. Визначте відносні показники міграції. Дайте пояснення. Обґрунтуйте відповідь.

2. Чисельність населення складає 28 000 осіб, чисельність прибулих за рік – 8 000 осіб, чисельність населення, що виїхало за межі міста, – 4 000 осіб. Визначте відносні та абсолютні показники міграції. Дайте пояснення. Обґрунтуйте відповідь.

Тема 6. Відтворення населення та його показники

Практичне заняття з визначення показників відтворення населення.

Мета – оволодіння практичними навичками щодо розрахунку показників відтворення населення.

1. Чисельність населення на початок періоду склала 10 000 осіб, через рік – 12 000 осіб, через 2 роки – 15 000 осіб. Визначте середній коефіцієнт приросту населення, середньорічні темпи росту та середньорічні темпи приросту населення. Дайте пояснення. Обґрунтуйте відповідь.

Змістовий модуль 2

Основні напрями демографічної політики

Тема 7. Демографічне прогнозування

Практичне заняття з формування навичок у використанні інструментарію демографічного прогнозування.

Мета – опанування навичок у здатності використовувати основні методи демографічного прогнозування.

1. Проаналізуйте демографічну ситуацію в Тернопільській та Київській областях (за три останніх роки) та визначте перспективи розвитку демографічної політики в цих регіонах (у прогнозованому році), використовуючи метод Маркова та дельфійський метод. Аналіз демографічної ситуації виконати за такими показниками: аналіз чисельності наявного населення в регіоні; аналіз чисельності постійного населення в регіоні; аналіз природного руху міського населення в регіоні; аналіз природного руху сільського населення в регіоні; аналіз смертності населення за окремими причинами смерті в регіоні; аналіз міграції міського населення в регіоні; аналіз міграції сільського населення в регіоні.

Тема 8. Демографічна політика

Практичні ситуації з формування навичок щодо обґрунтування напрямів демографічної політики.

Мета – оволодіння практичними навичками розробки основних напрямів демографічної політики.

1. У регіоні спостерігається така демографічна ситуація: питома вага дітей складає 30 %; питома вага літніх осіб – 42 %; питома вага осіб у працездатному віці – 28 %, як наслідок – демографічна ситуація є негативною. Керівництво регіону

приймає рішення щодо зміни існуючої структури населення, а саме збільшення частки населення у працездатному віці. Дайте практичні рекомендації щодо впровадження даної політики в регіоні.

2.1.3. Типові завдання самостійної роботи для поточного контролю:

Тема 1. Предмет, завдання і методи демографії

1. Хто був початківцем демографії як науки?
2. Визначте мету демографії.
3. Визначте основні методи демографії.
4. Визначте сутність історичної демографії як складової загальної науки народонаселення.
5. Визначте сутність соціологічної демографії як складової загальної науки народонаселення.

Тема 2. Джерела інформації про населення і демографічні процеси

1. Дайте визначення поняття "перепис населення".
2. Обґрунтуйте основні принципи сучасних переписів населення.
3. Обґрунтуйте основні питання програми перепису населення.
4. Дайте визначення поняття "критичний момент перепису населення".
5. Дайте визначення поняття "постійне населення".
6. Який зв'язок існує між наявним, постійним та юридичним населенням?
7. Коли в Україні було вперше проведено поточний статистичний облік подій природного руху населення?
8. Визначте сутність та значення вибіркового демографічного дослідження.

Тема 3. Чисельність та структура населення

1. Обґрунтуйте поняття "чисельність населення".
2. Визначте кількість населення в Україні на даний момент часу.
3. Дайте визначення поняття "депопуляція населення".
4. Визначте структури населення за статтю в Україні на даний момент часу.
5. Визначте основні тенденції щодо статевої структури населення в Україні.
6. Визначте основні тенденції щодо вікової структури населення в Україні.
7. Визначте основні типи відтворення населення.
8. Визначте зв'язок вікової структури та режимів відтворення населення.
9. Дайте визначення поняття "шлюб".
10. Обґрунтуйте сутність та значення методу реального покоління.
11. Дайте визначення поняття "когорта".
12. Дайте визначення поняття "сім'я".
13. За якими ознаками класифікується сім'я?

Тема 4. Природний рух населення та його показники

1. Визначте основні загальні коефіцієнти природного руху населення.
2. Обґрунтуйте сучасні тенденції природного руху населення в Україні.
3. Визначте основні складові концепції зниження народжуваності та

збільшення смертності в світі та зокрема в Україні.

4. Обґрунтуйте тенденції природного руху міського населення в Україні на даний момент часу.

5. Обґрунтуйте тенденції щодо кількості померлих у перинатальному періоді в Україні на даний момент часу.

6. Обґрунтуйте тенденції щодо розподілу померлих за окремими причинами смерті в Україні на даний момент часу.

Тема 5. Механічний рух населення та його показники

1. Дайте визначення поняття "міграція".

2. Обґрунтуйте тенденції щодо міграції міського населення в Україні на даний момент часу.

3. Визначте основні теорії міграційного процесу.

4. За допомогою яких показників оцінюється механічний рух населення?

5. Визначте сутність та значення демографічних балансів чисельності населення.

6. За допомогою яких інструментів проводиться оцінка економічної ефективності міграції населення?

Тема 6. Відтворення населення та його показники

1. За якими ознаками класифікується відтворення населення?

2. Який тип відтворення населення характеризує ситуацію в Україні на даний момент часу?

3. Обґрунтуйте основні демографічні показники в Україні на даний момент часу.

4. Обґрунтуйте сутність індексу Покровського-Пірля.

Тема 7. Демографічне прогнозування

1. Які методи прогнозування використовуються в демографії?

2. Визначте основні тенденції щодо демографічного прогнозування в світі.

3. Обґрунтуйте сутність та значення процесів розробки гіпотез щодо ймовірних змін демографічних тенденцій у прогнозному періоді.

Тема 8. Демографічна політика

1. Які сфери охоплює демографічна політика?

2. Визначте мету демографічної політики.

3. Визначте сутність та значення індексу розвитку людського потенціалу.

3. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Система оцінювання успішності навчання здобувача та рівня сформованості у нього компетентностей, які підтримуються навчальною дисципліною «Демографія» (Програма навчальної дисципліни «Демографія») враховує види занять, які згідно з

програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи.

При розрахунку підсумкової оцінки успішності здобувача з навчальної дисципліни «Демографія» слід вважати, що кожна форма поточного контролю має різну питому вагу у формуванні його компетентностей, які забезпечуються навчальною дисципліною.

З урахуванням вагомості кожної форми поточного контролю успішність навчання здобувача з навчальної дисципліни у підсумку оцінюється у відповідних балах (табл. 3.1) за формулою:

$$R = A + B + C,$$

де R - підсумковий максимальний бал, який здобувач може отримати за успішне виконання усіх форм поточного контролю;

A – максимальна кількість балів, яку здобувач може отримати за експрес-опитування (табл. 3.2) (A = 8).

B – максимальна кількість балів, яку здобувач може отримати за виконання практичних завдань (табл. 3.2) (B = 36);

C – максимальна кількість балів, яку здобувач може отримати за виконання завдань самостійної роботи (табл. 3.2) (C = 16);

Виконання кожного завдання для поточного контролю успішності здобувача оцінюється відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Розподіл балів за виконання завдань поточного контролю за формами у межах тем змістових модулів наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Розподіл балів за формами поточного контролю та змістовними модулями

Форма поточного контролю	Змістовий модуль 1 (бали)						Змістовий модуль 2 (бали)		Сума балів
	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	
Експрес-опитування (А)	1	1	1	1	1	1	1	1	8
Практичні завдання (В)	3	5	5	5	3	5	5	5	36
Завдання самостійної робота (С)	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Максимальна кількість балів	6	8	8	8	6	8	8	8	60

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності та іншої академічної документації.

Здобувач отримує право на виконання завдань підсумкового контролю (допуск до заліку), якщо кількість балів, одержаних за результатами перевірки успішності під час поточного контролю відповідно до змістового модуля впродовж семестру, в сумі досягла 35-60 балів.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Основна

1. Борисов В. А. Демографія : учеб. пособ. / В. А. Борисов. – М. : NOTA BENE, 2008.– 350 с.
2. Валентей Д. И. Демографія : состояние и перспективы : учеб. пособ. / Д. И. Валентей. – М. : МГУ, 2007. – 247 с.
3. Волгина Н. А. Демографія : учеб. пособ. / Н. А. Волгина. – М. : Из-во РАГС, 2009. – 303 с.
4. Глушкова В. Г. Введение в экономическую географию и региональную экономику : учеб. пособ. для экономических вузов / В. Г. Глушкова, А. А. Винокурова. – М. : Из-во МГУ, 2011. – 281 с.
5. Медков В. М. Демографія : учеб. пособ. / В. М. Медков. – Ростов-на-Дону : Из-во "Ростов", 2012. – 329 с.
6. Морев В. И. Население и кризисы / В. И. Морев, Л. В. Иванковой. – М. : МГУ и Диалог, 2008. – 356 с.
7. Назарова Г. В. Демографія: навчальний посібник для студентів спеціальності 7. 050109 усіх форм навчання / Назарова Г.В., Іванісов О. В.,

Доровської О. Ф., Затеїщикова О.О. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. – 220 с.

8. Салин В. Н. Социально-экономическая статистика : учеб. пособ. / В. Н. Салин. – М. : "Юристъ", 2011. – 285 с.

9. Симагин Ю. А. Территориальная организация населения и хозяйства : учеб. пособ. / Ю. А. Симагин. – М. : Из-во МГУ, 2011. – 312 с.

10. Современная демография : учеб. пособ. / под ред. А. Я. Кваши , В. А. Ионцева. – М. : МГУ, 2005. – 308 с.

11. Урланис Б. Д. Народонаселение: исследования, публіцистика : науч. изд. / Б. Д. Урланис. – М. : Высшая школа, 2006. – 427 с.

12. Шелестов Д. К. Историческая демография : учеб. пособ. / Д. К. Шелестов. – М. : Высшая школа, 2002. – 270 с.

13. Щербаков А. И. Основы демографии и государственной политики народонаселения : учеб. пособ. / А. И. Щербаков. – М. : МГУ, 2012. – 292 с.

14. Якимов Д. И. Демография : учеб. пособ. / Д. И. Якимов. – Брянск : Эпоха, 2010. – 312 с.

4.2. Додаткова

15. Качан Є. П. Управління трудовими ресурсами : навч. посіб. / Є. П. Качан. – К. : Вид. Дім "Юридична книга", 2003. – 258 с.

16. Осовська Г. В. Управління трудовими ресурсами : навч. посіб. / Г. В. Осовська. – К. : Кондор, 2003. – 224 с.

17. Петрика М. О. Управління трудовими ресурсами : навч. посіб. / М. О. Петрика – Л. : ЛБК, 1996. – 228 с.

18. Підлужна Н. О. Основні показники рівня життя населення. // Праця і зарплата. – № 11 (399). – 2004. – С. 9.

19. Пономаренко В. С. Управління трудовим потенціалом : наук. вид. / В. С. Пономаренко – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006 – 348 с.

20. Пятова А. В. Управління трудовими ресурсами : навч.-метод. посіб. – Черкаси : VLADCO, 2007. – 390 с.

21. Соколик М. В. Оплата праці в доходах і витратах населення України. // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 3. – С. 19 – 25.

22. Сичинський Б. С. Науково-практичний коментар до законодавства України / Б. С. Сичинський, І. В. Зуб, В. Г. Ротань. – 2-ге вид. – К. : А.С.К., 2009. – 180 с.

23. Управління трудовим потенціалом : навч. посіб. / В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова, Л. П. Керб. – К. : ХНЕУ, 2005. – 403 с.

4.3. Інформаційні ресурси

24. Головне управління статистики в Харківській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uprstat.kharkov.ukrtel.net.

25. Демографічний енциклопедичний словник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nation.geoman.ru.

26. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
27. Інститут демографічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.demographia.ru.
28. Світова статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.worldometers.info.ru.